

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“KURŞUN ATIMLARIYLA KAÇIŞ”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: İlayda

Öğrencinin Soyadı: GÜLER

Diploma Numarası: D001129-0034

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın “Viran Dağlar” adlı yapıtında “kaçış” izleği odak figürün yaşamı doğrultusunda nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasında Necati Cumalı' nın, “**Viran Dağlar**” adlı yapıtında “*kaçış*” olgusu ve bu olgunun sonuçları odak figür Zülfikar Bey' in yaşamının belirli dönemlerine ayrılarak incelenmiştir. Tezin amacı bireyin içinde yaşadığı toplumsal yapıdaki değişikliklerden nasıl etkilendiğini, bu değişimlerin bireyin yaşam algısına nasıl şekil verdiğini ve bu yapıtta sözü edilen bu süreç sonunda bireyin “*kaçış*”a nasıl sürüklendiğini değerlendirmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda yapıtın odak figürü Zülfikar Bey' in yaşamı adım adım takip edilmiş, onu kaçışa sürükleyen etkenler irdelenmiş ve kaçışın bireyin yaşamı üzerindeki sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında odak figürün içinde bulunduğu sosyal yapı ve bireyin bu konum içindeki yeri irdelenmiştir. Gelişme kısmında ise odak figür Zülfikar Bey' in yaşamı kaçış izleğinin şekillenmesi dikkate alınarak bölümlere ayrılmış ve belirtilen bu dönemlerde odak figürü kaçışa sürükleyen nedenler sonuçları ile birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma boyunca odak figürün içinde yer aldığı toplumun sosyal gerçekliğini oluşturan savaş ve göç gibi toplumsal gerçeklik unsurları da Zülfikar Bey'in kaçışı ile ilgili olacak biçimde değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise Zülfikar Bey'in kaçışının yarattığı sonuçlar genel bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Çalışmada ikincil kaynaklara başvurulmamış, tüm değerlendirmeler ve çıkarımlar yapıt aracılığıyla ortaya konulmuştur.

Sözcük Sayısı: 190

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	4
2. Zülfikar Bey' in kaçışı.....	4
2.1.Çocukluk Yılları ve Kaçış.....	5
2.2.Gençlik Yılları ve Kaçış.....	7
2.3.Evlilik ve Kaçış.....	8
2.4. Toplumsal ve Siyasî Kaçış; Gönüllü Askerlik, Göç ve Çetecilik.....	11
3.Sonuç.....	19
4.Kaynakça.....	19

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın "**Viran Dağlar**" adlı yapıtında "*kaçış*" izleği odak figürün yaşamı doğrultusunda nasıl ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

İnsan zaman zaman hayatın belli dönemlerinde altından kalkılamayacak zorluklarla karşılaşabilir. Bu zorlukların yarattığı korku, güvensizlik, umutsuzluk ve kendini mücadele gücünden yoksun hissetme insanı zorluklarla baş etme yöneliminden çok zorluklardan uzaklaşmaya, kaçmaya yöneltebilir. Bu durumun tersi de mümkündür, sorunlardan kaçmak yerine onlarla mücadele etmek de insanın tercih edebileceği bir çözüm yoludur. Bununla birlikte insan kaçışı çözüm aramak, sorunu gidermek adına bir yol bulmak, içinde bulunduğu zorlukla mücadele etmek adına da gerçekleştirebilir. Çözümü kaçışta bulan kişinin ruhsal ve fiziksel olmak üzere iki tür kaçış halinin bulunması mümkündür.

Kaçış, bireyin kendi tercihi olabileceği gibi içinde bulunduğu şartların yarattığı bir mecburiyetten de kaynaklanabilir. Bu kaçış, bireyi içinde yer aldığı toplumdan soyutlayabileceği gibi kişinin yaşamına sınırlar çizer, özgürlüğünü kısıtlar. Sorunun çözümü için seçenek olarak görülen ve hayattan, yaşanan olay ve durumlardan uzaklaşma hali bir süre sonra birey için mecburiyet haline gelebilir. Birey yaşamını bu kaçışa göre şekillendirebilir.

Necati Cumalı' nın "**Viran Dağlar**" adlı yapıtında odak figür Zülfikar Bey' in yaşamının belirli dönemlerinde hem mecburiyetten hem de kendi isteğiyle kaçışa yöneldiği görülmektedir. Yaşamında kişisel tercihlerle başlayan kaçışların yerini sonraları mecburi kaçışlar almış, Zülfikar Bey hayatını kaçarak sürdürmüştür. Onun kişisel tercihlerle başlayan kaçışı toplumsal nedenlere dayalı ve çözüm üretme kaynaklı kaçışlara dönüşmüştür.

Bu tez çalışmasında yapıtın odak figürü Zülfikar Bey'in çeşitli nedenlerden kaynaklanan kaçışları ile şekillenen hayatı, odak figürün içinde yer aldığı toplumun yaşadığı sosyal ve

siyasi gerçeklerle beraber incelenmiştir. Onu kaçışa sürükleyen etkenler ve bunların kişinin yaşamında ve toplumsal yapılanmada yarattığı sonuçlar değerlendirilmiştir.

2.ZÜLFİKAR BEY'İN KAÇIŞI

Yapıtta baskın olarak yer alan kaçış izleği, yapıtın odak figürü olan Zülfikar Bey'in ve onunla birlikte ailesinin yaşamı aracılığıyla aktarılmıştır. Zülfikar Bey'in odak olarak alındığı bu kaçışı ruhsal ve fiziksel olmak üzere iki farklı biçimde adlandırmak mümkündür. Zülfikar Bey bulunduğu yerlerden, çeşitli toplumsal yapılanmalardan kaçmakla birlikte bir yandan da içinde yer aldığı bu yapılanmaların kendisine yüklediği sorumluluk ve görevlerden, toplumsal değer yargıları etrafında şekillenen düşüncelerden, zaman zaman da kendisinden kaçmaktadır. Zülfikar Bey'i kaçışa sürükleyen en önemli etkense içinde yer aldığı toplumun savaş gerçeğiyle karşı karşıya olmasıdır. Kaçışın büyük kısmı bu gerçekle birlikte şekillenir. Savaş gerçeği ve bağımsızlık uğruna verilen mücadele onu ve ailesini, içinde yer aldıkları toplumu kaçışa sürüklemektedir.

Yapıtta Zülfikar Bey odak alınarak işlenen “*kaçış*” izleğini, odak figürü kaçışa sürükleyen etkenler ve kaçışın yarattığı sonuçlar bağlamında değerlendirmek için Zülfikar Bey'in yaşamını belli başlı bölümlere ayırmak, “*kaçış*” izleğini bu süreçlerle şekillenen biçimiyle değerlendirmek gerekir.

2.1. Çocukluk Yılları ve Kaçış

Kaçış, yapıtın kurgusunda, odak figür dışındaki diğer figürlerin yapıt boyunca ilerleyen yaşam öykülerinde ve romanın ana izleğinde kullanılan önemli bir olgu olmakla birlikte romanın odak figürü Zülfikar Bey' in çocukluk yıllarından ölümüne dek içinde bulunduğu ana ve en belirgin durumdur denilebilir. Kaçış hali, Zülfikar Bey'in daha küçük bir çocukken zihninde kötü anlar kalmasına neden olacak şekilde içine düştüğü bir haldir. Zülfikar Bey'in çocukken babaannesinin yanında, Gorička' da kaldığı zamanlarda karşılaştığı bir olay onu bu küçük

yaşta kaçışa sürüklemiştir. Zülfikar Goriçka'nın yamaçlarında babası avlanırken ona eşlik etmekte, bu yerde bir anlamda çocukluğunun keyfini çıkarırken bir taraftan da babasıyla baba oğul ilişkisinin tadına varmaktadır. Zülfikar babasına hayran bir evlattır; ancak onun burada şahit olduğu bir manzara Zülfikar'ın hem babası ile ilgili hayranlık dolu düşüncelerini değiştirecek hem de onu derin bir hayal kırıklığına uğratacaktır. Babasını annesinden başka bir kadınla sarılırken görmek Zülfikar Bey' de büyük bir üzüntü yarattığı gibi annesine olan özlem duygusunu tetikleyecektir. Bu manzara Zülfikar'ın yaşamında bundan sonra sürekli bulanacağı kaçış halinin kapısını aralayan ilk olaydır. Zülfikar, babasının başka bir kadınla birlikte olduğunu görünce Goriçka' dan uzaklaşmak, annesinin yanına Uçana' ya dönmek istemiştir. Bu isteğin altında yatan neden Zülfikar'ın zihninde yarattığı baba ve aile olgularının yıkılışıdır. Onu babasının yaşamı içindeki yeriyle ilgili hayal kırıklığına uğratan bu olay Zülfikar'ı kaçışa, gerçekleri yok saymaya ve babası tarafından aldatılan annesinin daha fazla yanında olmaya itmiştir. Yaşanılan olay Zülfikar Bey' in gözündeki *“anne baba birlikteliği ve aile”* olgusu ile *“yüceltilen baba”* motifini yıkmış, annesine olan bağlılığını artırmıştır: *“Bu karşılaşma çok üzdü Zülfikar' ı. Avlanmayı bıraktı. O üzüntüyle Goriçka' ya döndü. Birden çok özlediğini duyuyordu annesini. Hemen yola çıkmak, Uçana' ya gitmek istiyordu.”* (Cumalı,45). Karşı karşıya kaldığı o andan sonra Zülfikar Bey' in gözünde annesi farklı bir yere sahip olmuş, hayatının her döneminde annesine olan sevgi ve özlemi günden güne artmıştır: *“O günden sonra babasından uzaklaştığı ölçüde annesine yaklaştı... Kendiliğinden, annesinin gönlünde babasının yerini almak gibi bir yarışa kapıldı”*(Cumalı, 46).

Bu ilk kaçış Zülfikar'ın yaşamındaki ailesel dengeleri bir anlamda alt üst etmiştir. Bu olaya şahit olana dek babasına yakın, aynı zamanda hayran olan Zülfikar'ın yaşamında bu noktadan sonra annesi baskın olacak, Zülfikar babasıyla arasına mesafe koyacaktır. Selanik' e okula

giderken en çok annesiyle vedasında zorlanan Zülfikar'ın kişiliğinde ve ilerleyen zamanlardaki aile olgusuna bakışında bu uzaklık etkili olacaktır.

Zülfikar Bey'in çocukluk yıllarında yaşadığı bir diğer kaçış onun kendi duygularıyla ilgilidir. Babasıyla birlikte ahabplarını görmek için Biliste'ye giden Zülfikar, burada babasının arkadaşının kızı Cemile'ye daha on bir yaşında iken büyük bir hayranlık duymuş, iki çocuk arasında sevgi ve samimiyete dayalı bazı yakınlaşmalar yaşanmıştır. Zülfikar Biliste'den ayrılırken çok üzülür, Cemile'ye erken yaşında duyduğu bu sevginin gücünden dolayı, yaşanan ayrılığın yarattığı üzüntüyü saklaması ve susması, onun bu çok küçük denebilecek yaşta duygularını gizlemeyi öğrenmesi ve bir anlamda gerçek duygularından kaçmak zorunda kalışı Zülfikar Bey' in hayatı boyunca tekrar edecek, özellikle kadın erkek ilişkilerinde Zülfikar Bey Cemile'yi yaşamı boyunca unutmadığı için evlilik hayatında da başarılı olamayacak, karısına gerçek bir eş gibi davranamayacaktır: *“Rıza Bey, oğlunun hüznlendiğini, dalgınlaştığını görüyordu her yan yana gelişlerinde. Aklı Biliste' de kalmıştı besbelli. İlk aşk acılarını yaşadığı açıktı.”*(Cumalı,42).

Zülfikar Bey'in çocukluk yıllarında Cemile'ye duymaya başladığı özlem yaşamı boyunca tükenmez, çocukluktan yetişkinliğe kadar, evli bir erkek dahi olsa Cemile onun için hem özlem hem de kaçış nedenidir: *“Düşünmeden, yüksek sesle adı fırladı dudaklarından: ‘Cemile!’ Arada bir hatırlardı Cemile’ yi... Karşılıksız olamazdı duyduğu özlem, duyduğu duygular. O nasıl özlüyor arıyorsa, çok iyi biliyordu ki Cemile de özlüyor, arıyordu onu!”* (Cumalı,82-83).

Denilebilir ki Zülfikar Bey'in çocukken yaşadığı bu incinmeler onu kaçışa sürüklemiş ve ileride kuracağı kadın erkek ilişkilerinde, aile yapılanmasında olumsuz etkiler bırakmıştır.

2.2. Gençlik Yılları ve Kaçış

Selanik'te askerî okulda okuduğu yıllar Zülfikar'ın yaşam algısını şekillendiren önemli zamanlardır. Askerî rüştiyede geçirdiği üç yıl Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî açıdan karışık olduğu zamanlardır. Osmanlı gibi çok uluslu bir toplumda özgürlük ve ulusçuluk düşüncelerinin yayılmaya başladığı bu yıllarda Zülfikar'ın da içinde bulunduğu dönemin gençliği gerek koşulların etkisi ve gerekse onları bu koşullara hazırlayan öğretmenlerinin bilinçlendirmeleriyle Selanik gibi bir "Barut Fıçısı"nda devletin ve milletin yaşadığı tarihî gerçekleri gözlemleyerek, bilinçlenerek yetişirler:

"Toplumu saran uyanış eylemlerinde hemen her dönemde en önde yer alan öğretmenler, Fikret' in, Namık Kemal' in şiirleriyle yetiştiriyorlardı öğrencilerini; 'Kıyamete dek sürmez, bir gün sabah olur geceler, karanlıklar dağılır!.. Siz ey yarınlar uzayının, küçük güneşleri, artık birer birer uyanın!.. Sizindir yarınlar, sizler gerçekleştireceksiniz beklenen devrimleri!..'Öğretmenlerinin bekledikleri gibi yarının küçük güneşleri birer birer uyanıyorlardı..."(Cumalı,55).

Bu sosyal ve siyasî ortam içinde kimliğini ve yaşam algısını şekillendiren Zülfikar'ın kaçış hali yaşantısının bu evresinde de göze çarpar; ancak bu dönemki kaçış artık bireysel değil toplumsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Zülfikar Selanik'te iken yeğeni Mustafa ile birlikte zaman zaman dışarı çıkmaktadır. Bu gezilerin birinde adım başına, göğüsleri çapraz fişekli, mavzerlerini omuzlarına çapraz vurmuş Rum çetecileriyle karşılaşır. Bu karşılaşmaların birinde çeteciler Zülfikar Bey' e laf atmışlar, Mustafa kavgaya hazır olmasına rağmen Zülfikar Bey hiçbir denileni duymamış gibi davranarak oradan uzaklaşmayı, bir anlamda kaçmayı tercih etmiştir. Bu kaçışın Zülfikar'ın korkak olması ile ilgisi yoktur. Zülfikar tüm delikanlı ruhuna rağmen ülkenin içinde bulunduğu gerçeklerin farkında olan,

çetecilerin gücünü görebilen, sağduyusu yüksek bir kişidir. Bu öngörü neticesinde Zülfikar kavgadan o an için uzaklaşmanın daha doğru olduğuna karar vermiş, bir anlamda çetecilerle savaşmaktan kaçarak can güvenliğini tehlikeye atmamıştır. Bu zamanlar, kurgulanan toplumsal düzende çetecilerin güç kazandığı, devletin ise bu güç ve karmaşa karşısında sessiz kaldığı dönemlerdir. Zülfikar ülke gerçeklerinin farkındalığıyla o an için mantıklı davranarak kaçıışı tercih etmiş, içinde buldukları gerçekliğe uygun davranmıştır: “*Sen onlar gibi silahla dolan görürsün başına gelecekleri. Hemen karakola çekerler. Uyuyor bizimkiler. Padişah gitti, meşrutiyet geldi, uyuyanlar hala uyuyor, uyanamıyorlar!..*” (Cumalı,69).

Görüldüğü gibi Zülfikar’ın bu kaçışında her ne kadar kendisinin ve Mustafa’nın can güvenliğini emniyet altına alma isteği yatsa da onları kaçışa sürükleyen etken toplumsaldır. Yapıtın tarihî ve toplumsal zeminini oluşturan Osmanlı Devleti’ nin çöküş yıllarında açığa çıkan otorite eksikliğinden kaynaklanan bu karmaşa, silahlı çetecilerin sokaklarda elini kolunu sallayarak gezmesi terörü arttırmış ve ülkede can güvenliğinin nerdeyse yok olmasına neden olmuştur.

2.3. Evlilik ve Kaçış

Zülfikar Bey, toplumsal yapının yarattığı bu karmaşa ortamında başka bir kaçışa daha sürüklenir. Zülfikar ailesinin, özellikle annesinin her türlü ısrarına rağmen bir türlü evliliğe yanaşmamaktadır. Yaş ve mevki itibari ile artık evlilik çağı gelen Zülfikar Bey’in aile kurmaktan kaçmasının temelde bireysel ve toplumsal olmak üzere iki nedeni vardır. Zülfikar çocukluk yıllarında âşık olduğu Cemile’yi ve onunla yaşadıkları çocuksu ilişkiyi unutmamıştır. Cemile ne zaman aklına gelse yaşadıkları günleri özlemle anmış, o günleri tekrar yaşamak istemiş ama evlilik, bir aile kurma düşüncesi onun bu duygularını geri plana itmesine neden olmuştur. Zülfikar Bey bu noktada duygularından uzaklaşmayı, kaçmayı uygun görmüştür. Ona göre içinde buldukları zaman evlenilebilecek, aile kurmaya ve çocuk

yetiştirmeye uygun olmamakla birlikte, güvenli bir yaşam kurabilmek için de hiç elverişli değildir:

“İstemediği, kaçtığı evlenmekti onun, Cemile değil... Hayır, evlenemezdi. Evlenebilecek güvenli günler değildi yaşadıkları. Bir gün Cemile ile karşılaşırlarsa, ‘Nereelerde kaldın, niye beni aramadın, almadın?’ diye soracak olursa, söyleyecekti nedenini: ‘Rahat değilim ben, güvenli değilim! Mutlu olmak umutlarımı yitirdim, seni mutlu edemeyeceğimi bile bile... Anlıyorsun değil mi?.. Arkamdan dul kalacağın aklıma geldikçe...’” (Cumalı,83).

Evlilikten kaçmasına rağmen aile büyükleri Zülfikar Bey’i çok güzel ve alımlı bir kız olan Emine’yle evlendirme kararı aldıklarında onun gösterdiği kabul tam bir boyun eğiştir. Zülfikar Bey Emine’ye kadın olarak hiçbir Şey hissetmemekle birlikte özellikle annesinin istediği bu evliliğe razı olmuştur. Zülfikar evlilikten ne denli uzak olduğunu, bu noktadaki korkularını ailesinin anlamayacağını düşünmekle birlikte istemediği bu evliliği kabullenir. Zülfikar Bey, evlilikle ilgili kararının arkasında durmamış, belki de aile içinde onun evlilikten uzak oluşunun bir tedirginlik, özellikle annesi için bir sıkıntı kaynağı olmasını istememiş, kendi kararlarından, kişiliğinden kaçarak Őahsiyetinden ödün vermiştir. Zülfikar Bey her ne kadar aile kararlarına uyum göstererek bu konuda savaşmaktan kaçsa da evlilik yaşantısında da kaçak rolünü oynayarak kendi bildiği gibi yaşamış, başka bir deyişle ailesini, evlendiği kadını üzmeden bildiğini okumuştur:

“Zülfikar, evlenmekle ilgili kararsızlıklarının nedenlerini açıklamayı gereksiz görüyordu yaşlılara. Değişmez Rumelililerdi onlar. Yaşayışlarının akışını değiştirebilecek hiçbir neden tanımazlardı. Makedonya’ nın barut fiçısına dönmesi, yaklaşan savaş tehlikesi, tümü, onların gözünde Zülfikar’ ın düğününü görmeye engel değildi.” (Cumalı,88).

Zülfikar Bey' in kabullendiği evlilik onun yaşayışını değiştirmemiştir. Zülfikar Bey evlilikten, evlenerek uzaklaşmış, ailesinin onun üzerindeki baskısını onların istediğini yapıp kendi bildiği yaşam şeklini sürdürerek engellemiştir. Zülfikar Bey evliliğin hemen ertesinde Florina' ya oradan da Manastır' a gitmiş, vedalaşmaları sırasında Emine kocasına ne gün döneceğini bile soramamıştır.

Zülfikar Bey' in evinden ve evliliğinden kaçıışı hem fiziksel hem de ruhsal bir kaçış olarak değerlendirilebilir; çünkü onun Emine'yi aşk ve tutkuyla sevecek bir kadın olarak görmemesi Cemile'ye duyduğu özlemle birleşerek Zülfikar Bey'i evlilik kurumundan uzaklaştırmış, bu ruhsal kaçış da onun evinden uzaklaşmasına neden olmuştur. *“Zülfikar Bey, o karlı geçen kış ayları en çok bir hafta kalabildi Goriçka' da. Aklına estikçe yine iki üç günlüğüne Manastır' a, Florina' ya, Selanik' e uzandı.” (Cumalı,121).*

Zülfikar Bey' in düzenli olarak evinden ayrılp Manastır' ın hareketli yaşamına kaçıışı bir süre sonra kendisinde evin huzurlu ortamına dönme isteği uyandırmış ve Manastır' dan da, orada birlikte yaşadığı kadından da uzaklaşarak başka bir kaçışa sürüklenmiştir:

“Zülfikar Bey, evlendiği zaman Emine Hanım' a aşık değildi. Daha sonra da aşık olmadı. Çok geçmeden o güne kadar hiç tanımadığı, karşılaşmadığı türden bir kadın kimliği buldu Emine Hanım' da. (...) Emine Hanım' ın dengeli, hoşgörülü, sevecen davranışları, evinde yarattığı dingin düzenli hava rahatlattı Zülfikar Bey' i, Manastır' da eş dostla, hafif kadınlarla tazelenen dertler, gürültü patırtı arasında geçen uykusuz içkili gecelerden sonra evine döndükçe dinlendiğini iyileştiğini duyuyordu.... Manastır' da geçirdiği uğultulu üç dört günün sonunda özleyerek döner oldu evine.” (Cumalı,122).

Zülfikar Bey kaçtığı evine ve ailesine başka bir yaşam şeklinden uzaklaşabilmek için dönmüştür. Eve dönmek onun için bir istekten çok kendisini bunaltan, yoran bir hayattan

kurtulabilmek adına kaçtığı bir dinlence, huzur yeridir. Karısı Emine Hanım' ın her zaman anlayışlı ve tutarlı olan tavırları Zülfikar Bey'i huzura kavuşturmuş olmakla birlikte onun yine de evine ve ailesine gerçek bir eş ve koca olarak döndüğü, bu rolleri olması gerektiği gibi yerine getirdiği söylenemez. Eve dönüş bu bağlamda Zülfikar Bey'in yaşadığı başka bir kaçışın resmidir.

2.4. Toplumsal ve Siyasî Kaçış; Gönüllü Askerlik, Göç ve Çetecilik

Zülfikar Bey' in Goriçka'dan Manastır' a yaptığı geziler o dönemde yaşanan siyasi olayların da etkisiyle kendisi için yaşamını anlamlandıran, onun farklı bir kimliğe bürünmesine neden olan olayların da kapısını aralamıştır. Zülfikar Bey'in yaşadığı toplumsal yapılanmada kendisinin gençlik dönemlerinde başlamış olan siyasi olaylar ve özgürlük hareketleri onun milliyetçilik duygularını arttırmış, Zülfikar Bey'i artık içinde aktif olarak yer alacağı sosyal ve siyasi eylemlere yöneltmiştir.

Zülfikar Bey vatanına olan sevgisi, bağımsızlığa olan tutkusu nedeniyle bu uğurda ne yapılması gerekiyorsa yapabilmek, kendini vatanına feda edebilmek için gönüllü asker olarak orduya yazılmış, geride bıraktığı ailesini bir an bile düşünmemiş, bir anlamda kendisinin ve ailesinin varlığını yok sayarak siyasi ve toplumsal bir misyon üstlenmiştir. Bu gidişin nedeni aslında bir kaçıştan çok Zülfikar Bey için doğru olanı yapmaktır: *“Kırk gün tavuk gibi yaşayacağına bir gün horoz gibi yaşa!” (Cumalı,171).*

Her zaman hakları ve düşünceleri için savaşan Zülfikar Bey gönüllüye giderken de babasının sözlerini düşünerek onun yolundan ilerlemiştir. Bununla birlikte vatan savunması Zülfikar Bey'le ablasını karşı karşıya getirmiştir. Bunun nedeni yeğeni Hikmet Bey'le yaşadığı anlaşmazlıktır. Hikmet Bey seferberliğe karşıdır. Bu düşünceler Zülfikar Bey' i hayal kırıklığına uğratmıştır: *“Zülfikar' ın dünyası karardı birden. Ablasının oğluydu, az ya da çok kanından geliyordu bunları söyleyen.” (Cumalı,153)* Daha sonraki günlerde yaşadıkları aile

buluşmasındaysa Zülfikar Bey, Hikmet Bey'in görüşlerine karşı çıkışıyla ablasına karşı durarak seferberlikle ilgili düşüncelerini paylaşmış ve vatanseverliliğini göstermiştir:

“Zülfikar Bey üstüne düşen saygı borcunu yerine getirdiği kanısındaydı.: ‘Peki abla, dedi, ne gelir benim elimden? Benden gönlümün karşı çıktığı bir davranışı nasıl bekleyebiliyorsun? Ne hakları var, yabancıların topları tüfekleriyle beni yerimden yurdumdan etmek için buralara gelmeye, beni sorguya çekmeye? Ne yapalım, karşılamaya mı çikalım gelenleri? Alın alacağınızı tek canımıza dokunmayın mı diyelim? Başkaları mı ölsün bizim haklarımızı korumak için?’ (Cumalı,159).

Ailece buluştukları toplantıda yaşanan gerginlikten sonra Zülfikar Bey' in gönüllüye alınması onu çocuk gibi sevindirmiştir. Bununla birlikte Rum, Bulgar ve Türk ayrımı yapılmadan herkesin barış içinde komşuluk yaptığı köylerdeki sessizlik bir silah sesiyle bozulur. Bölge halkı bu noktadan sonra bir kaçışa sürüklenecektir, herkes evini barkını terk ederek göç edecektir: *“Bu gebe sessizlik, gergin durgunluk yerini çığlıklar, gözyaşları ile dolu bir gürültüye bırakacaktı!” (Cumalı,166).*

Zülfikar Bey' in yaşadığı sevincinin farkında olan annesi ve eşi onun gitmesini engelleyecek bir davranışta bulunmazlar, Zülfikar'ın kendilerini dinlemeyecek kadar inatçı olduğunu bilirler. Buna rağmen Zülfikar Bey, Saliha Hanım ve Emine Hanım ile ayrı ayrı konuşarak onlara vatan ve özgürlükle ilgili düşüncelerini aktarmıştır. Zülfikar Bey gönüllüye giderken ailesi de bulunduğu yerden göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç, toplumsal kaçışa bir örnektir. Savaş gerçekliğinden ve etkilerinden kaçmak için insanlar evlerini, yurtlarını geride bırakmıştır. Erkeklerin gönüllüye gideceği her ev savaş sonrasında nelerle karşılaşılacağı bilinmemesinden kaynaklanan bir tedirginlikle kendince hazırlık yapar. Zülfikar Bey

gönüllüye gitmenin sabırsızlığı içinde olduğundan göç hazırlıklarının farkına bile varmaz. Zülfikar gönüllüye girmenin aile ise göç etmenin eşiğindedir:

“Dönen tekerleklerin dingil gıcirtıları, tıksıran atlar, bağırgan insanlar, çocuk ağlamaları... Pencereye yaklaştı, o ara hızı kesilen yağmur altında, atlı, arabalı, yaya, çoluklu çocuklu, göle dalmış çıkmış gibi sırlıslık en az yüz kişilik bir kalabalığın, ahırlarının önündeki sundurmanın altına sığınmaya çalıştıklarını gördü. Kapıları çalınıyordu... ‘Gavurdan kaçmışlar!’”
(Cumalı,173).

Göçün nedeni toplumsal kaçıştır. Toplum savaş gerçeğiyle karşı karşıyadır ve ölüme karşı koymak için Goriçkalılar evlerinden, topraklarından ayrılmayı göze almaktadırlar. Savaş ve göç olgusunun insanı nelere mecbur bıraktığı yapıtta şu sözlerle anlatılır:

“Yolları üstünde karşılaştıkları göçmenlerin çoğu, bir eşek yükü eşya, yedeklerinde çektikleri bir keçi ile çıkmışlardı yola. Bir göç kolunda yaşlı babasını sırtına almış genç bir erkek gördüler. Yürüyecek ayakta duracak gücü kalmamış, yol kıyısına yığılmış inleyen yaşlıları, ağlayan çocukları yüklü hayvanların semerlerinde eşyaları atarak boşalttıkları yere, kucaklayıp bindirmeye çalışanlarla karşılaşıyorlardı” **(Cumalı,185-186).**

Zülfikar Bey, gönüllüye giderken yolda Ekrem isimli bir adamdan savaş olgusunun topluma yaşattıklarını dinler. Ekrem, Zülfikar Bey’e savaşın insana verdiği acıyı ve gücü, savaştan nasıl korku içinde kaçtığını anlatır. Ekrem savaşta ailesini kaybeder ve başta onların sonra da tüm halkın intikamını almak için kaçmış, sonrasındaysa gönüllülere yazılmıştır. Ekrem’in kaçışı aslında savaş gerçeği içinde olan bir halkın kaçış ve özgürlük öyküsüdür:

“ ... ‘Ne zaman başladı top sesleri koştum eve...’ Dalıyor, bir süre kesiliyordu anlatması. ‘Karım, kızım, oğlum birbirine sarılmış hep birden

ağlaşıyorlardı...’ Konuşmaya başlayınca kopuyordu anlattığı olayların sırası. ‘Gözümün önünde gittiler!.. ’ Keşke kurtulmasaydım! Keşke yaşamasaydım!.. ’ Dizine indiriyordu yumruğunu, ‘Keşke ben de ölseydim onlarla birlikte.’... Acı kaldırdı, acı yürüttü, yürüdükçe yorgunluk, kaçmak kurtulmak derdi.. acımı kesti...’ Manastır’ a gitmek, gönüllü yazılmak, çocuklarının karısını öldürenlere karşı savaşmak yaşama döndüren yeni bir umut oldu Ekrem’ e.”

(Cumalı,187-189).

Zülfikar Bey Ekrem’le birlikte gönüllülere katılmak için yola çıkar. Özgürlük için yola koyulan beş yüz civarındaki insanın düşmandan kaçış ve özgürlüğe varış amacı taşıyan yolculuğunda belirgin olan duygu sevinç ve coşkidur. Toplumsal kaçışın örneği olan gönüllülerin bu hali onların özgürlük için ölümü göze aldıklarını, hatta ölümün anlamını yitirdiğinin göstergesidir:

“... Oysa onların akıllarının ucuna getirmedikleri tek şey ölümdü, evlerinden ayrıldıkları günden beri... Sanıldığı kadar önemsenecek bir olay değildi yaşamak! Yaşamak kadar nasıl öleceği de önemliydi kişinin. Ezilerek horlanarak silik bir ömrü uzatmaktansa, kişiliğinin bayrağını çekerek onurlu bir ölümle ölmeyi seçtikleri için ölüm korkusunu yenmişler, silebilmişlerdi yüreklerinden. Şehit düşmek ya da gazi olarak geri dönme olanağıydı kendilerine sunulan. İkisi de çıktıkları yolculuğu göze almaya değerdi. Ölseler de kalsalar da onurlarının kurtulduğunu duyuyorlardı şimdiden.”

(Cumalı,211).

Zülfikar Bey gönüllülerdeyken vatanî duygularla dolup taşmakta, bir an önce cepheye gitmek istemektedir. Ancak gönüllüler arasındayken kolundan vurulan Zülfikar Bey artık savaşın içinde fiili olarak yer alamayacağı için evine dönmek zorunda kalır. Zülfikar Bey için

yaşamının amacı haline gelen bağımsızlık mücadelesi bitmemiş, başka bir boyut kazanmıştır. Bu noktada da Zülfikar Bey için yeni bir kaçış başlar.

Zülfikar Bey' in yaşamında yer eden yeni kaçışı gizli haberleşme örgütüne katılmasıyla başlar. Bu süreç içinde Fransızlar Gorička ve çevresini kuşattığı için Zülfikar Bey evine dönememiş, Manastır'da bir otele yerleşmiştir. Zülfikar Bey bu noktada yine bir kaçış halindedir. Manastır'da kaldığı bu zamanlarda Zülfikar Bey'in daha yakından tanıma fırsatı bulduğu şehir ile ilgili gözlem ve değerlendirmeleri onun topraklarına ve bu topraklarla şekillenen kültüre ne derece bağlı olduğunu, bununla birlikte aslında savaş değil barış yanlısı bir insan olduğunu gösterir:

“Manastırlının Sırp'ı, Bulgar'ı, Türk' ü, Rum'u, Arnavut'u olmaz diyordu. Nasıl aşurenin tadı buğdayının yanı sıra narından, cevizinden, kuşüzümünden, kestanesinden, tarçınından, daha ne katmışsan ondan gelirse Manastır' ın tadı da öyle, karışıklığından gelir! Makedonya ne Sırpın malıdır, ne Bulgarın; ne yalnız Ruma kalır, ne de yalnız Türk' e! Makedonya Makedonyalılarındır. Türk' ü, Rumu, Sırpi, Bulgarı, Arnavutu, daha kim varsa tümü Makedonya' nın çocuklarıdır, tümü birbirinin kardeşidir. Bu ayrılıkları çıkaranların akli ermiyor mu Makedonya' nın bu gerçeğinin değişmeyeceğine! (Cumalı,289-290).

Manastır' da otelde kaldığı sürede Zülfikar Bey Fransızların Manastır' a da geleceği haberini almış ve bunun üzerine Manastır' dan kaçmak zorunda kalmıştır. Bu noktada Zülfikar Bey'i çevrelenmiş, etrafına keskin sınırlar çizilmiş, bir anlamda tüm özgürlüğü elinden alınmış bir insan olarak betimlemek mümkündür. Konakladığı bir handa karşılaştığı komitacı Georgi Kaptan dağlarda tek başına hayatta kalamayacağını ve isterse onlara katılmasını söyler.

Zülfikar Bey komitacılara katılarak verdiği özgürlük mücadelesini, kaçışını oldukça tehlikeli bir alanda sürdürmeye devam eder.

Birlikte geçirdikleri günlerde zaman zaman Zülfikar Bey Georgi Kaptan' ı anlamazken onun çok bilgili bir kişiliği olduğunu düşünerek saygı duymakta bazense Kaptan'ın güvensizliğe yol açan dengesizlikleriyle karşı karşıya gelmektedir. Zülfikar Bey'in duyduğu güvensizlik boşa çıkmaz, bir anlaşmazlık sonucu Georgi Kaptan'la karşı karşıya gelir, kendini savunmak için Kaptan'ı vurmaya zorunda kalır. Bu noktada Zülfikar Bey artık suç işlediği için de kaçmakta, etrafındaki sınır gitgide daralmaktadır.

Dağlarda, evinden ve ailesinden uzak geçirdiği günler sonucunda Zülfikar Bey annesinin özlemine dayanamaz, yaşamını riske atarak ailesinin yanına gitmeye karar verir. Fransızlar Zülfikar Bey'i otelede uyurken yakalarlar. Zülfikar Bey' in yapısında barındırdığı bağımsızlık isteği onu hapsedildiği yerden kaçmaya iter. Kaldığı odanın penceresinden atlayıp ormana yönelir. Bu kaçışının ardında Zülfikar Bey tekrar dağlarda, tek başına, silahsızdır. Bu yoksunluk onun yalnızlık ve çaresizliğini artırmakta, Zülfikar Bey'i gitgide artan bir umutsuzluğa sürüklemektedir:

“Georgi Kaptan' la vuruştukları günden beri yalnızdı, tek başınaydı bu viran dağlarda. Bu viran dağlar arasında, tek başına ancak iki hafta karşı koyabilmişti candarmaların kovalamasına. Canlı olarak ele geçmemeyi göze alması neye yarardı yalnız oldukça? Uyuyup kaldığı bu köşede yine vuruşmadan candarmaların eline düşmeyeceğine nasıl inandırabilirdi kendini?” (Cumalı,396).

Zülfikar Bey bu yalnızlık ve umutsuzluk halinde çareyi yine komitacılara katılmakta bulur. Kaptan'la dağlarda kaldığı zamanlarda tanıdığı komitacı Kara Ali'yi bulan ve onun çetesine katılan Zülfikar Bey'in yaşamı yine tehlike ve kaçış içinde geçmektedir. Bununla birlikte

çetenin ihtiyaçlarını karşılamak için uğradığı her köyde Zülfikar Bey sevgi ve saygıyla karşılanır. Bu muhabbetin nedeni onun gençlik zamanlarında, savaştan önce bu bölgelerdeki halkın sevgisini kazanmış olmasıdır. Halk onun yüce gönüllülüğünü, yardımsever bir insan olmasını takdir ettiğinden Zülfikar Bey’i zamanında bağrına basmış, şimdi de özgürlük için mücadele eden bu halk kahramanının yanında olmuş, ona yardım etmiştir. Bu noktada Zülfikar Bey’in kaçışının kutsal bir zemine oturduğunu söylemek mümkündür:

“Dili, dini ne olursa olsun, devlete karşı dağa çıkandan yanaydı köylünün gönlü. Kendi aralarından birileriydi o dağa çıkanlar. Eşleri, çocukları, ana babaları kendilerine emanet kalmıştı. Acımasız aşar mültezimini, fazladan ver dediğini vermedikleri, vurdukları ya da yaraladıkları için dağa çıkmışlardı. Devlete, devletin candarmasına karşı verdikleri savaş, gerçekte kendilerinin de katılarak hep birlikte vermeleri gereken haklı bir savaştı onların gözündeki.(...) Siniatsika Dağı köylüleri, bu kader ortaklığıyla, Kara Ali, Zülfikar Bey ile arkadaşları, kendilerinden ekmek, yiyecek istediğinde varken yok diyemiyorlar, veriyorlardı.” (Cumalı,407-408).

Zülfikar Bey zaman zaman ailesine duyduğu özleme dayanamayıp bazı günler dikkatli bir şekilde Goriçka’ ya gider, geceleri İsmail’ in evinde kalıp annesi ve eşiyle özlem giderir. Böyle günlerden birinde kendisine yaptığı onca yardıma rağmen İsmail’ in sırf para için Zülfikar Bey’ i uykusunda öldürmesi onun kaçışının ve özgürlük için göze aldığı tehlikelerle dolu yaşamının sonu, verdiği mücadeleninse destansı öyküsünün başlangıcı olmuştur:

“Sonra sonra, bu acılar, avunmalar geride kaldı, silindi. Görenler görmeyenlere, duyanlar duymayanlara, anılarını öyle çok dile getirdiler anlattılar ki öldüğü, toprağa karıştığı unutuldu, her dinleyen Zülfikar Bey’ in hala Makedonya’ nın viran dağlarında, ulu ağaçlı köylerinde gezdiği yaşadığı

sanısına kapıldı. (...) “Erken ya da geç, bir gün öleceği değil, nasıl yaşadığıdır önemli olan kişinin. Bu dünyadan Zülfikar Bey gibi dolu dolu yaşayıp göçenlerin şavkı, çakan yıldız gibi gözlerde kalır!..” (Cumalı,479).

3. SONUÇ

Bu çalışmada, 19. yy.da tüm dünyada etkisini gösteren ulusçuluk akımları, etnik çatışmaların etkisi ve Osmanlı'nın egemenliğini kaybetmesiyle, Balkanların İmparatorluktan kopuş sürecini Makedonya' da uç beyi olarak yaşayan Zülfikar Bey'in yaşamını aktaran “**Viran Dağlar**” adlı yapıtında, baskın biçimde işlenen “*kaçış*” izleği odak figür aracılığıyla değerlendirilmiştir. Yapıtta azınlık olma hali, göç ve savaş olguları etrafında şekillenen kaçış olgusuna Zülfikar Bey' in yaşamının her adımında rastlanılmaktadır. Odak figürün yaşamını içinde bulunduğu toplumun siyasî ve sosyal yapılanması şekillendirir ve kurguda aktarılan bu gerçeklikler Zülfikar Bey'in yaşam algısını, ayrıca “*kaçış*” halini belirler.

Zülfikar Bey çocukluğundan yaşamının son anına kadar sosyal, siyasî ve bireysel temellere dayalı olarak kaçmış, kaçışına bir anlam yüklemiş, kaçışla birlikte bir şeyleri var etmeye çalışmıştır. Onun kaçışı aslında edilgen bir zihniyetin değil, etken bir yaşam algısının ürünüdür.

Siyasi ve sosyal gerçekliklerin belirleyici olduğu bir toplumsal yapılanma içinde yer alan birey, kendini sözü edilen bu toplumun bir parçası olarak görüyorsa kendince belirlediği bir duruşla bu yapılanmanın içine girer. Birey bu noktada toplumun parçası ise yaşanan sürecin içinde hem kendi varlığını şekillendirir hem de büyük yapıya etkide bulunur. Bu değerlendirmenin ışığında yapıtın odak figürü Zülfikar Bey'in, yer aldığı yapılanma içinde etkin olduğu, yaşamını kurgulanan toplumsal düzenin işleyişine göre, belli etkenler altında şekillenen bir “*kaçış*” haline göre biçimlendirdiği göze çarpar. Zülfikar yaşam boyunca süren

kaçışı ile hem kendini hem de başarabildiği kadar onun özünü oluşturan toplumu şekillendirmeye çalışmıştır.

Kaçış halindeki bu birey aslında sınırları daralmış ve özgürlüğü nerdeyse elinde alınmış bir insandır. Kendini yaşamda sıkışmış hisseden bireyin çemberini genişletecek bir alanı da olmadığından kişi çıkmaza sürüklenir. Belirli bir amaç doğrultusunda kaçışa sürüklenen insanın yaşam alanı gitgide daraldığından her ne kadar istedik ya da istenmedik bazı değişiklikler yaratılsa da kaçış bir noktadan sonra insanı kuşatacak ve başka kaçışlara, çıkmazlara sürükleyecektir. **“Viran Dağlar”**ın Zülfikar Bey’i de sözü edilen bu süreç içinde yaşamını şekillendiren, kaçıştan kaçışa ve en nihayetinde yok oluşa sürüklenen bir figürdür. Her ne kadar kaçışın sonu ölüm olsa da Zülfikar Bey içinde yer aldığı toplumsal yapının istedik yönde değişmesine katkıda bulunmuş, içinde var olduğu toplumun bir yapı taşı olarak kaçarak da olsa bu sosyal yapıda etkin bir rol oynamıştır. Bu çalışmada bireyin toplumsal yapıdan ne derece etkilendiği ve toplumsal yapıyı nasıl değiştirebileceği *“kaçış”* izleği bağlamında değerlendirilmiş, bu izleğin birey ve toplum yaşamındaki etkisi ele alınmıştır.

4. KAYNAKÇA

Cumalı, Necati. Viran Dağlar. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2011.